

Behoud saldering en zet in op dynamische energietarieven

De energietransitie komt in een volgende fase. Met de succesvolle doorbraak van duurzame energiebronnen zijn de elektriciteitsprijzen zo volatiel geworden dat de energievraag flexibeler moet worden en de energieopslag moet worden opgeschaald.

IN HET KORT

- Stimuleer dynamische prijzen, voer een energiebelasting proportioneel aan de prijs in, en behoud de salderingsregeling.
- De structuur van de energietarieven moet veranderen, zodat de belangen van de leveranciers en huishoudens overeenkomen.

**REYER
GERLAGH**

Hoogleraar aan
Tilburg University

Nederland heeft tussen 2015 en 2023 iets opmerkelijks bereikt. Jarenlang was ons land een achtergebleven gebied met weinig windmolens en zonnepanelen. Maar in 2023 staan we aan de top: we hebben volgens de cijfers van het Internationaal Energieagentschap de meeste zonnepanelen per persoon van alle landen. Hoe is dat mogelijk? Dit is het succes van fiscaal beleid en complementaire regulering. Door de salderingsregel liggen de daken in Nederland vol met zonnepanelen.

Doordat we meer zonne- en windenergie produceren, varieert de elektriciteitsprijs sterk; niet alleen tussen dagen onderling maar ook binnen een dag. De minimum-dagprijs is gemiddeld slechts veertig procent van de maximumdagprijs (figuur 1). Ook zijn er regelmatig uren dat er meer elektriciteit wordt opgewekt dan gebruikt. In 2022 waren er 111 uren waarbij de prijs nul of negatief was – de meeste tussen 12 en 14 uur (figuur 2). Dat is toch opmerkelijk: er was regelmatig gratis energie in het jaar van de energiecrisis!

De komende jaren neemt het aantal uren met gratis elektriciteit snel toe. Dat biedt kansen, bijvoorbeeld als de energievraag kan verschuiven van uren met schaarste naar uren met overvloed. Ook zou het goed zijn als we op grote schaal in energieopslag investeren, zodat energie wordt opgeslagen als deze goedkoop is, en wordt vrijgegeven als de prijs hoog is. Beide kunnen met eenvoudige maatregelen worden bereikt. In dit artikel bespreek ik wat daarvoor nodig is.

Flexibele vraag en opslag organiseren

Er is veel scepsis over de flexibele vraag. Het beeld bestaat dat de elektriciteitsvraag inelastisch is en inflexibel. Mensen hechten aan gemak, en bedrijven aan continuïteit. Maar dat beeld is niet terecht, want de voorwaarden zijn simpelweg nog niet gecreëerd. Wat er nodig is voor een flexibele vraag zijn dynamische prijzen, zodat een flexibel gebruik voordelig is voor huishoudens, en de beschikbaarheid van

de prijsdata voor de software van de huishoudelijke apparatuur, zoals de verwarming, airco en thermostaat. De markt zorgt dan vanzelf voor een flexibele vraag. Er ligt namelijk veel potentieel. Zo kan een modern, goed geïsoleerd huis met een warmtepomp het elektriciteitsgebruik heel goed aanpassen aan de dagelijkse prijscyclus. Een huis met een hybride cv kan ook flexibel de (elektrische) warmtepomp of de gasgestookte ketel inzetten. En airconditioning in de zomer kan ook eenvoudig flexibel worden aan- en uitgezet.

Naast verwarming en koeling vormen bezitters van elektrische auto's een tweede groep die een grote bijdrage kan leveren aan de flexibele vraag. Mensen met een elektrische auto en dynamische energiecontracten weten dat al. Wie op de prijzen let, kan eenvoudig de helft van de laadkosten besparen (figuur 1). De volgende stap is dat ook bij publieke laadpalen de prijzen meebewegen met de markt, maar helaas gebeurt dat nog niet. We verspillen kostbare elektriciteit door de auto na thuiskomst tussen 18:00 en 21:00 uur op te laden bij de dichtstbijzijnde paal, als elektriciteit schaars is – in plaats van op goedkope uren. De huidige markt voor publiek opladen mist een kans om bij te dragen aan het in balans brengen van het net.

Ook energieopslag kan een grote rol vervullen – er zijn veel ideeën. Het kan met batterijen, of met warmte, centraal, of in de wijk, of privé thuis. Net als bij zonnepanelen kunnen huishoudens een centrale rol vervullen. Iedereen die bij wil dragen aan de energietransitie kan thuis een batterij laten installeren, of – in de toekomst – een auto kopen met tweerichtingsladen. De techniek is volop in ontwikkeling, maar in de basis redelijk eenvoudig.

Het aantal laadcycli, de duurzaamheid, het hergebruik en de recycling van batterijen zal de komende jaren flink verbeteren, maar de verkoop van elektrische auto's laat zien dat de techniek nu al voldoende ontwikkeld is voor serieus grootschalig gebruik. Nederland kan koploper worden in batterijopslag, als we de strategie van de zonnepanelen herhalen – maak het voor huishoudens aantrekkelijk om energie op te slaan.

Pas energiebelasting aan en behoud saldering

Welk beleid is er nodig om de huishoudens aan het front te krijgen van de energietransitie?

Aanpassing energiebelasting

Allereerst moet de energiebelasting op elektriciteit worden aangepast. Op dit moment is de energiebelasting een constant bedrag per kilowattuur. Als de prijs op de groothandelsmarkt nul is, betaalt het huishouden 15 cent per kilowattuur aan belasting. Dat is vanuit klimaatogpunt onlogisch; de elektriciteit is op dat moment helemaal groen en het remt de

flexibele vraag. Beter is het de energiebelasting proportioneel te maken aan de prijs, zoals de btw. Dat versterkt het voordeel voor de klant die zijn of haar best doet de vraag aan te passen aan de schaarste. Bij zonnepanelen hebben we gezien dat maatschappelijk nut en de eigen portemonnee een gouden combinatie zijn om huishoudens te verleiden.

Bevorder dynamische prijzen

De tweede maatregel is dat er meer actief moet worden gestuurd op dynamische prijzen. Dat kan door energieleveranciers te verplichten een verzekering aan te bieden die beschermt tegen mogelijk hoge toekomstige prijzen, zodat de contracten aantrekkelijker worden. Ook kan de overheid energieleveranciers verplichten om klanten te informeren over mogelijkheden om de vraag aan te passen aan de prijs, en elk half jaar de klant te informeren over het goedkoopste energiecontract dat past bij het eigen gebruik van het afgelopen jaar. Een verdergaande verplichting zou zijn dat elk huishouden het eigen energieprofiel digitaal ontvangt van zijn energieleverancier, en dat dit anoniem gebruikt kan worden om bij elke andere leverancier de kosten van een alternatief contract te berekenen – slimme meters bieden mogelijkheden die we beter kunnen gebruiken. Energieleveranciers kunnen zich dan nog steeds onderscheiden, bijvoorbeeld door op basis van het profiel een aantrekkelijk aanbod te doen voor thuisbatterijen.

Behoud saldering

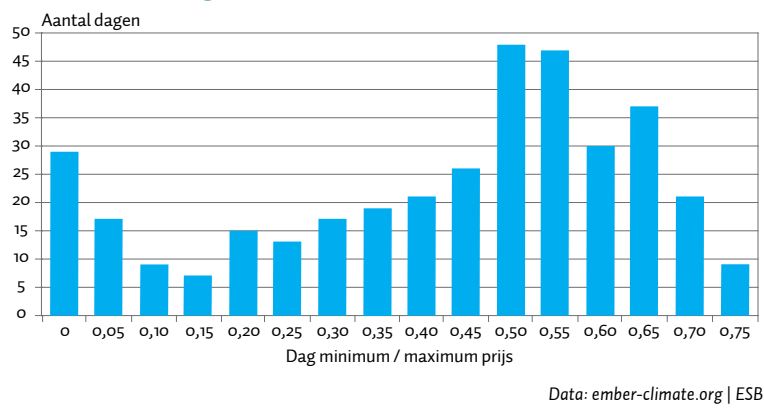
De derde aanpassing van het beleid is eigenlijk géén aanpassing. De saldering moet blijven. Er lijkt grote instemming te zijn bij het recente voorstel van de regering om salderen uit te faseren. Maar de onderliggende redenering berust op een misvatting. Het idee is dat hoge inkomens met zonnepanelen profiteren van hoge terugleverprijzen voor hun zonnestroom, terwijl de groothandelsprijzen laag zijn als de zon schijnt. Het salderen is een verborgen subsidie, zo is de redenering. Maar de oorzaak van de subsidie ligt niet bij het salderen, maar bij de keuze van de energieleveranciers om de prijzen constant te houden binnen een dag. Huishoudens met dynamische prijzen ontvangen geen te hoge prijs voor de zonnestroom, en dus ook geen impliciete subsidie. De oplossing is daarom om over te stappen van constante prijzen op dynamische prijzen, en het salderen te behouden.

Een bijkomend voordeel van salderen is dat het voor energieleveranciers aantrekkelijker wordt om dynamische contracten aan te bieden. Salderen met vaste prijzen geeft hoge kosten voor de energieleverancier als de klant zonnepanelen heeft, omdat de energieleverancier meer moet betalen voor zonnestroom dan de groothandelsprijs op het moment dat de zon schijnt.

Het alternatief – dat we salderen afschaffen, zoals in het voorstel van de regering – vermindert de prikkel voor de energieleverancier om af te stappen van vaste prijzen. Bovendien leidt het afschaffen van salderen tot een inefficiënt gebruik van batterijen: huishoudens gaan een batterij aanschaffen om *hun eigen* energie op te slaan. Dat is inefficiënt en geeft zelfs een prikkel aan huishoudens en groepen om zich los te koppelen van het netwerk (als opslag voor eigen gebruik de norm is, en in de toekomst seizoenopslag bereikbaar wordt, waarom zou je dan betalen voor een aanslui-

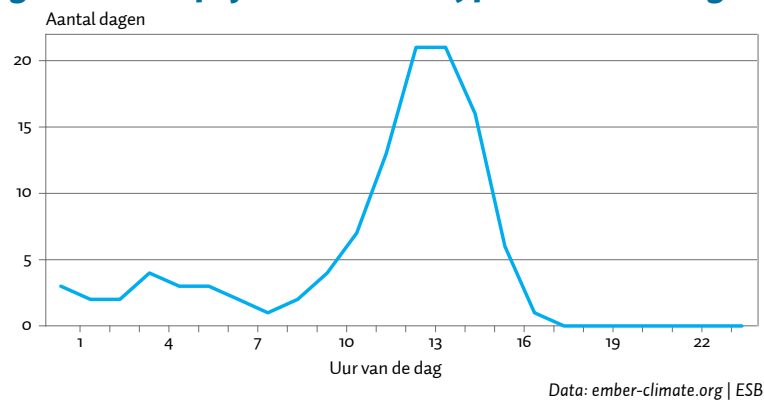
Ratio tussen minimum- en maximumprijs binnen een dag, in 2022

FIGUUR 1



Aantal dagen in 2022 met nul of negatieve groothandelsprijzen elektriciteit, per uur van de dag

FIGUUR 2



ting?). Loskoppelen van het netwerk zou jammer zijn, want het is efficiënt als een huishouden met batterijen ook de zonnestroom van anderen opslaat, en weer teruglevert tussen 18 en 21 uur. Om huishoudens te betrekken bij het in balans brengen van de energie is het netwerk en salderen essentieel.

Pas tariefstructuur energieleveranciers aan

De aanpassing van de energiebelasting, het behouden van de salderingsregeling en de introductie van dynamische energieprijzen zorgen er samen voor dat een flexibele vraag en het investeren in batterijen aantrekkelijker wordt.

Met de huishoudens aan het front van de energietransitie zal de rol van de energieleveranciers veranderen. Nu nog zijn ze de schakel tussen de grote energieproducenten en de consument. In de toekomst zijn ze ook de schakel tussen consumenten en zogenaamde 'prosumenten': consumenten die ook zelf produceren.

Die andere rol van energieleveranciers vergt een aanpassing in de structuur van de energietarieven. Deze moet naar een vaste voet, plus de dynamische groothandelsprijs met opslag en saldering, én een variabel tarief voor gebruik van het net op basis van zowel de gebruikte als geleverde stroom. Zo'n tariefstructuur lijnt de belangen van de energieleverancier uit met die van de huishoudens.

Nederland kan de klimaatdoelstellingen halen, als we het samen doen.